

Pomen vida ter vpliv na motorični razvoj in spretnosti

Avtorici:

Sara Češarek, prof. tiflopedagogike in pedagogike specifičnih učnih težav

Eva Škrlec, prof. tiflopedagogike in pedagogike specifičnih učnih težav

Povzetek

V pričujočem prispevku smo predstavili pomen vida oziroma vizualnih informacij za vsakega posameznika ter do kakšnih omejitev prihaja v povezavi s to tematiko pri osebah s slepoto in slabovidnostjo. Pregledali smo, kako so se raziskovalci spopadali z razumevanjem razvoja pri osebah s slepoto in slabovidnostjo ter nekoliko opisali značilnosti teh oseb pri motoričnem razvoju in usvajanju motoričnih spretnosti. Prav tako smo pri pregledu raziskav ugotovili, da je fizična pripravljenost oseb s slepoto in slabovidnostjo nižja od videčih. Vsekakor je to področje še zelo široko in zanimivo, zato ta prispevek predstavlja le splošen pregled pomembnejših ugotovitev.

Pomen vida oziroma vizualnih informacij (Ferrell, 2000)

Vid daje razlog za gibanje. Otrok vidi nekaj, kar se mu zdi zanimivo in kar želi (na primer igračo, osebo). Začne se premikati, da bi to dosegel oziroma dobil. Je zelo močan motivator, ki spodbuja k raziskovanju okolja, prav tako pa daje pobudo za taktilno raziskovanje.

Vid omogoča nenehen stik z okoljem. Ko imajo otroci odprte oči, so v nenehnem stiku z dogajanjem v prostoru ali okolici.

Vid daje oceno prostora. Ko otrok opazi določen predmet v prostoru, lahko oceni oziroma izračuna, koliko gibanja potrebuje, da ga doseže. Določi lahko prazen prostor (na primer, če manjka stol pri mizi). Vse to lahko storijo brez gibanja in samo z opazovanjem.

Vid spodbuja koordinacijo in kontrolo. Čeprav je gibanje refleksno, vid omogoča otrokom, da z njim opazujejo in koordinirajo gibanje. Prav tako se začnejo zavedati svojega telesa in delov telesa med opazovanjem gibanja drugih.

Vid daje povratne informacije. Vid daje pomen gibanju. Ko otrok poseže po igrači, se nauči, koliko je ta oddaljena in v kateri smeri mora poseči po njej.

Vid omogoča, da prek informacij ponovimo gibe. Otrok lahko z opazovanjem druge osebe ponovi oziroma se nauči določenih gibov.

Vid daje vpogled v postopek, celoten proces je viden. Vid nam omogoča, da vidimo celotno dejavnost od začetka do konca.

Vid predstavlja model motoričnim spretnostim in daje povratno informacijo o rezultatu. Otrok prek vida opazuje gibanje in rezultat gibanja drugih. Sam lahko

ponovi določeno dejavnost ter uporabi povratne informacije, da prilagodi ali popravi gibanje z namenom doseganja drugačnega, učinkovitejšega rezultata.

Vid spodbuja razumevanje telesne sheme in percepcije, spodbuja kognitivni razvoj in razvoj konceptov. Z opazovanjem drugih se otrok nauči, kje se njegovi deli telesa začnejo in končajo. Prav tako prek vida razvijejo občutek za globino in smer, lateralizacijo, odnose med predmeti in drugo. Vid je prav tako povezan z razvojem konceptov, abstraktnih pojmov in mentalnih predstav, ki jih je težko ustvariti brez vizualnega spomina.

Vid zagotavlja stalne, koordinirane in preverljive informacije. Vid je čut, ki ga sicer lahko izključimo, če zapremo oči, vendar ne izgine kot na primer vonj ali tip, za katerega je potrebno, da smo blizu predmeta. Če posameznik zasliši zvok, je vid tisti, ki preveri, od kod prihaja.

Vid je oddaljen čut, nad katerim imamo kontrolo. Posameznik lahko tako vidi kot sliši stvari, ki so blizu ali daleč. Vendar je vid možno, za razliko od sluha, popolnoma izključiti.

Vid daje pobudo za komunikacijo. Prek vida se otroci naučijo odzivati na ljudi, ki jih zaznavajo v svoji okolici. Daje jim povratno informacijo o tem, da se drugi odzivajo na njihovo dejavnost, kar jim daje dodatno motivacijo, da to ponovijo, torej na neki način komunicirajo z drugimi. Starši ali drugi pa izkoristijo to odzivnost za učenje govora.

Vse te izjave, ki kažejo na pomen vida oziroma vizualnih informacij, ne pomenijo, da posamezniki s slepoto in slabovidnostjo ne zmorejo ali ne bodo usvojili konceptov, komunikacije, gibanja in drugo. Predstavljeni so predvsem zato, da prikažemo, da izguba vida predstavlja tveganje za določeno zamudo v razvoju in omejitve za posameznika. Hkrati pa smo s poznavanjem vloge vida lahko pozorni na določena področja, kjer moramo starši, učitelji, tiflopedagogi in drugi posameznikom s slepoto in slabovidnostjo zagotavljati dovolj priložnosti za učenje, saj lahko le tako usvojijo vse naštetu (Norris idr., 1957; Ferrell idr., 1998, v Ferrell, 2000).

Področja omejitev pri osebah s slepoto in slabovidnostjo

Lowenfeld (1973, v Ferrell, 2000) pravi, da slepota oziroma slabovidnost posamezniku predstavljata tri osnovna področja omejitev:

Omejitve v obsegu in raznolikosti izkušeni

Lowenfeld (1981, v Ferrell, 2000) dodaja, da se posameznik s slepoto ali slabovidnostjo zaradi primanjkljaja vizualnih informacij zanaša in se uči prek drugih čutov, predvsem sluha in tipa. S sluhom posameznik pridobiva informacije o jeziku, govoru in komunikaciji ter gibanju po prostoru, ampak ne dobi vseh potrebnih o predmetih in njihovih oblikah. Tip zagotavlja informacije o predmetih, vendar mora biti oseba dovolj blizu tega, da ga lahko raziskuje z rokami. Hkrati to pomeni, da ima

oseba omejitve pri predmetih, ki jih ni mogoče otipati, so premajhni ali nevarni (gore, nebotičniki, ocean, ogenj, žuželke ...).

Omejitve v gibanju

Omejitve v gibanju se nanašajo predvsem na posameznike, ki imajo malo ali nič ostanka vida. Zajemajo tako notranje in zunanje prostore kot samo mobilnost. Prav zato morajo biti posamezniki s slepoto ali slabovidnostjo deležni tako formalnega kot neformalnega treninga orientacije in mobilnosti (Lowenfeld, 1981, v Ferrell, 2000).

Omejitve v kontroli okolja in sebe v odnosu do njega

Lowenfeld (1981, v Ferrell, 2000) pri omejitvah v kontroli okolja pravi, da posamezniki z izgubo vida ne morejo v nekaj sekundah pridobiti informacij o okolju in ljudeh v njem. Dodaja, da se ne morejo učiti prek posnemanja in opazovanja, temveč potrebujejo neposredne metode poučevanja.

Razvoj otrok s slepoto in slabovidnostjo in njegovo razumevanje

V preteklosti se je razvoj populacije otrok s slepoto in slabovidnostjo primerjal s populacijo videčih vrstnikov. Zgodnje študije (Maxfield in Buchholz, 1957; Norris, Spaulding in Brodie, 1957, v Ferrell, 2000) tedanjega časa kažejo, da osebe s slepoto in slabovidnostjo brez dodatnih motenj v splošnem razvijejo enake spretnosti v enakem zaporedju kot videči. To dosežejo počasneje kljub optimalni podpori staršev in strokovnjakov.

Med letoma 1960 in 1970 je avtorica Fraiberg (Fraiberg, 1977, v Ferrell, 2000) ugotovila, da so pri otrocih s slepoto in slabovidnostjo brez dodatnih težav opazni primanjkljaji na razvojnih področjih, ki so zelo odvisni od vida. Na primer: motorične spretnosti, percepcija, razvoj konceptov, prostorska odnosnost, slušne spretnosti, taktilno raziskovanje in razvoj ega. Prevladujoče mišljenje na področju slepote in slabovidnosti je, da je razvoj otrok s slepoto in slabovidnostjo podoben razvoju videčih vrstnikov, vendar so nekateri pri tem počasnejši.

Pretekle raziskave je dopolnil še Warren (1984; 1994, v Ferrell, 2000), ki pravi, da moramo biti pozorni pri primerjavi slepih otrok z videčimi. Sicer je pomembno, da se vzpostavi razpon običajnih vedenj (tipičnih mejnikov razvoja), vendar se moramo zavedati, da se otroci s slepoto učijo drugače, po drugačni poti, hkrati pa imajo na razvoj pomemben vpliv tudi zgodnje izkušnje. Zato je predlagal pristop, ki temelji na razlikah med posamezniki, ki je bil tudi potrjen s projektom PRISM (Ferrell idr., 1998, v Ferrell, 2000). Tako je predpostavka, da otroci s slepoto in slabovidnostjo sledijo enakemu zaporedju razvoja kot videči, postavljena pred izziv.

Pomembno je, da smo pozorni na vsakega posameznika. S pomočjo, podporo, z obravnavo, vzgojo in izobraževanjem omogočamo, da bi dosegli optimalen razvoj prav vsakega posameznika.

Motorični razvoj, motorične spretnosti in fizična pripravljenost

Rezultati študij kažejo, da imajo posamezniki s slepoto in slabovidnostjo slabše razvite motorične veščine in fizično pripravljenost kot njihovi vrstniki (Buell, 1950; Daugherty in Moran, 1982; Jankowski in Evans, 1981; Lieberman in McHugh, 2011; Pereira, 1990; Ribadi, Rider in Toole, 1987; Scaggs in Hopper, 1996; Skellenger, Rosenblum in Jager, 1997; Winnick in Short, 1982, v O'Connell, Lieberman in Petersen, 2006; Winnick, 1985). Pravzaprav imajo ti otroci različne zamude pri motoričnem razvoju in spretnostih (Dunn in Leitschuh, 2006; Hatton, Bailey, Burchinal in Ferrell, 1997; Jan, Sykanda in Groenveld, 1990; Troster in Brambring, 1993; Troster, Hecker in Brambring, 1994, v O'Connell idr. 2006). Hatton idr. (1997, v O'Connell idr., 2006) ugotavljajo, da stopnja izgube vida vpliva na hitrost motoričnega razvoja. Pomembno je, da se zavedamo, da ima motorični razvoj velik vpliv na vsa druga področja razvoja posameznika.

Pogosta področja zamude motoričnega razvoja oziroma doseganja razvojnih mejnikov so: mobilnost, lokomocija, manipulacija in kontrola predmetov (Keff, 1997; Kroksmark in Nordell, 2001; Sherrill, 2004; Sleenwenhoek, Boter in Vermeer, 1995, v O'Connell idr., 2006).

Kljub temu da imajo otroci s slepoto in slabovidnostjo lahko drugačen potek motoričnega razvoja in pri določenih običajnih razvojnih mejnikih tudi zaostajajo, je pomembno poudariti, kot pravijo Fraiberg, 1997; Lieberman, Houston-Willson in Kozub, 2002 (v O'Connell idr., 2006; Lieberman, Ponchillia in Ponchillia, 2013), da se rodijo z enakim fizičnim potencialom kot videči vrstniki. Pomanjkanje priložnosti pa je tisti dejavnik, ki jim onemogoča doseganje potencialov.

Prav tako moramo dodati, da so dodatne težave v veliki večini razlog poznejšega in počasnejšega razvoja (Ferrell, 2000).

Sklep

Poznavanje pomena vizualnih informacij, značilnosti motoričnega razvoja ter omejitev, ki nastanejo z izgubo vida, je izrednega pomena pri načrtovanju dela za obravnavo otrok s slepoto in slabovidnostjo. Pomembno je, da strokovnjaki prepoznamo odstopanja, saj tako lahko primerno ukrepamo ter nudimo podporo z namenom zagotavljanja optimalnega razvoja in doseganja zmožnosti otrok že v zgodnjem obdobju. Tudi staršem moramo dati znanje, s katerimi bodo lahko prispevali k čim boljšemu motoričnemu razvoju svojih otrok. Če k temu dodamo še vpliv motoričnega razvoja tako na kognitivni, psihosocialni in emocionalni razvoj, pa lahko še enkrat potrdimo, da je to tematika, ki je izrednega pomena za celostni razvoj otroka.

Literatura

- Ferrell, K. A. (2000). Growth and Development of Young Children. V A. J. Koenig, M. C. Holbrook (ur.), *Foundations of education (2. izdaja). Volume I. History and Theory of Teaching Children and Youths with Visual Impairments* (str. 111–134). New York: AFB Press.
- Lieberman, L. J., Ponchillia, P. E. in Ponchillia, S. V. (2013). *Physical Education and Sports for People with Visual Impairments and Deafblindness: Foundations of Instruction*. New York: AFB Press.
- O'Connel, M., Lieberman, L. J. in Petersen, S. (2006). The Use of Tactile Modeling and Physical Guidance as Instructional Strategies in Physical Activity for Children Who Are Blind. *Journal of Visual Impairment and Blindness*. 100(8), 471–477.
- Winnick, P. J. (1985). The Performance of Visually Impaired Youngsters in Physical Education Activities: Implications for Mainstreaming. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 2, 292–299.